

MANIFEST NATIONAAL ISOLATIEPROGRAMMA

12 voorstellen om **sneller, slimmer en socialer** woningen te isoleren

Den Haag 13 september 2021

Waarom dit manifest Nationaal Isolatieprogramma?

De beste energie is bespaarde energie. De meest comfortabele woningen zijn goed geïsoleerde woningen waar het zomers niet te warm wordt en waar ’s winters de warmte niet weglekt. Vele huishoudens in Nederland genieten van een goed geïsoleerd huis en zien dat ook terug in hun energierekening.

Er zijn echter ook ongeveer 2,7 miljoen slecht geïsoleerde huizen in Nederland. [I] Veelal tochtig, soms zelfs ongezond, en sowieso met een onnodig hoog energiegebruik. Dat aantal neemt slechts met een slakkengang af. Bovendien wordt met het huidige stimuleringsbeleid voor isolatie te veel alleen een kopgroep van relatief kapitaalkrachtige woningeigenaren bereikt en te weinig het peloton.

Met als resultaat dat er jaarlijks in Nederland ‘slechts’ 65.000 isolatiemaatregelen worden getroffen. [II] Terwijl om alle woningen voor 2050 goed te isoleren - wat het doel is van het in 2019 gesloten klimaatakkoord én van dit manifest - dit tempo omhoog zou moeten naar zeker 200.000 isolatiemaatregelen per jaar; **een verdrievoudiging van het isolatietempo**.

Het huidige isolatiebeleid moet daarom op de schop. Sneller isoleren lukt alleen als we bewoners beter helpen bij het verduurzamen van hun woning en het werk veel slimmer bundelen én socialer aanpakken. Alleen als we naast een wijkgerichte aanpak ook een woninggerichte aanpak toepassen en bewoners beter bijstaan, kan het isolatietempo omhoog en haalt Nederland tijdig de doelstellingen van het klimaatakkoord voor de gebouwde omgeving.

Dit vraagt om meer initiatief en regie van de Rijksoverheid en gemeenten door het beter bij elkaar brengen van vraag en aanbod. Door te zorgen voor voldoende en meerjarige financiële middelen. En door instrumenten in te zetten waarmee de kracht van gemeenschappen wordt benut en isolatie bereikbaar wordt voor alle eigenaren en bewoners.

Het is kortom de hoogste tijd voor een **Nationaal Isolatieprogramma**.
De Tweede Kamer heeft het afgelopen jaar meermaals opgeroepen om tot zo'n programma te komen, maar het demissionaire kabinet zag dit tot voor kort als een taak voor het volgende kabinet. [III]

*Wij, ChristenUnie, GroenLinks en CDA, ondersteund door NVDE, Natuur & Milieu, Consumentenbond, Energie-Nederland, Koninklijke Bouwend Nederland, Techniek Nederland en VENIN slaan de handen ineen, pakken de isolatiehandschoen op, en komen met concrete voorstellen met breed draagvlak. Samen willen we gas geven op isolatie op een manier die bewoners en eigenaren helpt, voor hen betaalbaar is en bewoners een comfortabeler huis oplevert. Dat doen we met de volgende twaalf bouwstenen om **sneller, slimmer en socialer** te gaan isoleren.*

1. **Sneller: verdrievoudig het isolatietempo**
2. **Slimmer: bundelen van vraag en aanbod**
3. **Socialer: extra ondersteuning voor lage inkomens**
4. **Benut de kracht van de lokale gemeenschap en werk zo aan enthousiasme en draagvlak**
5. **Lokale isolatieteams bieden maatwerk**
6. **Voor vakkundige isolatie zijn vakmensen nodig**
7. **Pak isolatie niet geïsoleerd aan**
8. **Gezond en milieuvriendelijk isoleren**
9. **Haal welstand uit de nee-stand**
10. **Maak subsidies en financiering eenvoudiger en aantrekkelijker**
11. **Boter bij de vis**
12. **Volhouden!**

De coalitie van politieke en maatschappelijke partijen die deze voorstellen doet is breed, maar kan vanzelfsprekend nog breder. Daarom nodigen we collega-partijen - politiek en maatschappelijk - van harte uit om zich aan te sluiten bij dit manifest Nationaal Isolatieprogramma.

Christen
Unie

CDA

GROENLINKS

NATUUR
&MILIEU

nvde

BouwendNederland

Consumenten
bond

ENERGIE
NEDERLAND

Techniek
Nederland

VENIN

1) Sneller: verdrievoudig het isolatietempo

Er is op korte termijn veel winst te behalen wanneer we de slechtst geïsoleerde woningen eerst aanpakken. Een woning met energielabel G naar C brengen kost vrijwel evenveel moeite als het verbeteren van een woning van label C naar A, maar levert veel meer CO2-reductie op. En voor de bewoner van een voormalige label G-woning is de comfortwinst groter.

Het isolatiebeleid maakt daar nu geen onderscheid in en daar willen we verandering in brengen. **Door met voorrang de slechtst geïsoleerde woningen aan te pakken**, maken we slim gebruik van de beschikbare uitvoeringscapaciteit en voorkomen we dat versnelling leidt tot een opstopping. Dit vergt regie, en daarvoor is het hoog tijd dat de Rijksoverheid een forse stap naar voren zet met het instellen van een stabiel en stevig Nationaal Isolatieprogramma.

2) Slimmer: bundelen van vraag en aanbod

Het Nederlandse isolatiebeleid moet slimmer worden georganiseerd, ofwel effectiever en efficiënter. Isolatieprojecten zijn vaak éénmalig, zijn gebonden aan één locatie en iedereen werkt met andere aanbieders. Het roer moet om. Door de focus op slecht geïsoleerde woningen kunnen we woningen makkelijker (regionaal) bundelen en kan isolatie efficiënter en goedkoper, vooral via de zogenoemde **contingentenaanpak** (zie kader voor toelichting).

Naast deze gebundelde aanpak, zal de uitgifte van vouchers (zie kader voor toelichting over deze tegoedbon voor isolatie en daarnaast het volgende voorstel) meer eigenaren binnen de betreffende bundel woningen enthousiasmeren om mee te doen. Zo houden we oog voor de vraag- én aanbodzijde van isolatie.

'De contigentenaanpak uitgelegd'

Een grote serie gebouwen met dezelfde kenmerken en isolatievraag krijgt dezelfde verduurzamingsoplossing. Woningeigenaren worden benaderd met een concreet aanbod om mee te doen. Door bundeling en opschaling van de vraag, stimuleren we de markt en kunnen bouw-, installatie- en isolatiebedrijven gezamenlijk investeren in innovatieve oplossingen, in meer arbeidscapaciteit en in het efficiënter organiseren van de uitvoering. Ook kan vraagbundeling schaalvoordelen met zich meebrengen als het gaat om de inkoop van materialen en het opzetten van logistieke processen. Belangrijk hierbij is dat ook (combinaties van) kleinere bedrijven mee kunnen doen in de bundeling. Bij dit alles zijn we ons ervan bewust dat woningen die ooit hetzelfde waren, dat in de praktijk inmiddels niet meer hoeven te zijn, maar we zijn er ook van overtuigd dat via een slimme bundeling huizen sneller en beter geïsoleerd kunnen worden.

3) Socialer: extra ondersteuning voor lage inkomens

Klimaat- en isolatiebeleid mag mensen met een laag inkomen niet nog verder op achterstand zetten. Energiearmoede en gezondheidsschade door slecht geïsoleerde woningen zijn immers nu al een groot probleem. Het isoleren van de woning lukt vaak niet, omdat er bijvoorbeeld geen spaargeld is, geen of moeilijk toegang tot financiering, de risico's van een lening te groot worden geacht, het te veel bureaucratisch gedoe is of omdat verhuurders niet mee willen werken.

Het Nationaal Isolatieprogramma moet sociaal zijn, daarom willen we laagdrempelige financiële regelingen en praktische ondersteuning. Om de drempel te verlagen introduceren we een **vouchersysteem met een isolatietegoedbon**. In samenwerking met gemeenten wordt bekeken of de hoogte van de voucher voldoende aansluit op de financiële situatie van de bewoners in de buurt. We geven gemeenten mogelijkheden om met maatwerk extra ondersteuning te bieden. Zo krijgen mensen met een kleine portemonnee ook de mogelijkheid hun woning te isoleren.

Vouchers: hoe werkt het?

- *Eigenaren van koopwoningen en particuliere verhuurders krijgen bericht van de overheid dat zij recht hebben op een voucher en hoe ze deze kunnen besteden;*
- *Met een vouchersysteem is het mogelijk om heel gericht bepaalde doelgroepen/woningen te bereiken die (extra) verleid worden om te gaan isoleren;*
- *De vouchers worden gefaseerd ter beschikking gesteld om grote pieken te voorkomen;*
- *De voucher is beperkt geldig en heeft een einddatum, waardoor uitstel van de maatregelen wordt voorkomen;*
- *Tegelijkertijd biedt de voucher ook zekerheid - aan de voorkant - over de subsidiebijdrage (bij de huidige ISDE weet je pas na het uitvoeren van de maatregelen zeker of je subsidie ontvangt);*
- *Doordat bekend is wie een voucher ontvangt kan ontzorging via uitvoerende partijen effectief georganiseerd worden;*
- *Vouchers kunnen alleen worden ingewisseld bij uitvoerende partijen die voldoen aan kwaliteitseisen. Hierbij is belangrijk dat zowel grote bouwers als kleine mkb'ers de mogelijkheid krijgen om mee te doen;*
- *Voor verhuurders moet het aantrekkelijker worden om te investeren in isolatie door de verhuurderheffing te verminderen bij de isolatie van woningen. Kleine verhuurders die geen verhuurderheffing betalen moeten in aanmerking komen voor de isolatievouchers. Hierdoor zullen ook veel mensen met lage inkomens profiteren van het isolatiebeleid;*
- *Met de introductie van een vouchersysteem wordt uitvoering gegeven aan de motie Beckerman/Grinwis (32 813, nr. 713).*

4) Benut de kracht van de lokale gemeenschap en werk zo aan enthousiasme en draagvlak

Bewoners kennen hun eigen huizen, straat en buurtgenoten het best. Voor veel mensen is het isoleren van een huis een stap met veel gedoe. Isoleren begint niet met een technische oplossing, maar met enthousiasme en draagvlak bij bewoners zelf.

Zo hebben buurtbewoners in Leusden (Buurtkracht) een sleutelrol gespeeld bij het opstellen van een **wijkisolatieprogramma**, en blijven zij vanuit een buurtteam de buurtbewoners ondersteunen met informatie en advies over het isoleren van hun woningen. In andere gemeenten wordt gewerkt met **vrijwillige isolatiecoaches** die bouwen aan draagvlak in de buurt.

Wij willen dat gemeenten lokale buurtinitiatieven, ambassadeurs en coaches (nog meer en overal) actief ondersteunen, bijvoorbeeld vanuit (hun bestaande) energieloketten en VvE-balies.

5) Lokale isolatieteams bieden maatwerk

Als we snelheid en massa willen creëren bij het isoleren, moeten we bewoners praktisch advies op maat bieden en hen ontzorgen. Een isolatieoffensief kan dan ook niet slagen zonder **isolatieteams**, bestaande uit lokale vakmensen, energie- en budgetadviseurs, die erop uittrekken.

Vanuit hun expertise ondersteunen de teams de lokale initiatieven, ambassadeurs en coaches. Ze hebben technische expertise, kennis van de regelingen en subsidies en gaan van huis tot huis om daar een aanbod op maat te doen. Ook (kleine) VvE's en verhuurders worden actief door hen benaderd.

Met alleen subsidieregelingen en passief informatie aanbieden komen we er immers niet. Het Nationaal Isolatieprogramma werkt met isolatieteams aan draagvlak en ontzorgt bewoners met een aanbod op maat.

6) Voor vakkundige isolatie zijn vakmensen nodig

Om de isolatieopgave grootschalig aan te kunnen pakken, hebben we heel veel **technische vakmensen** nodig. Goed isolatiebeleid zet niet alleen in op woningeigenaren en bewoners, maar zeker ook op de vakmensen en bedrijven die het isolatiewerk moeten uitvoeren. Samen met bedrijven en opleidingspartijen dient de overheid ervoor te zorgen dat marktpartijen zich goed kunnen voorbereiden op een toenemende vraag.

Het Nationaal Isolatieprogramma moet dan ook niet alleen investeren in de subsidiering van isolatiemaatregelen, maar door middel van een goed plan met uitvoerende partijen ook in de werving, opleiding en behoud van vakbekwaam personeel. Ook pleiten we voor meerjarige samenwerking tussen overheid en markt, met afspraken die bedrijven investeringszekerheid geven.

7) Pak isolatie niet geïsoleerd aan

In Nederland werken we toe naar een verwarming van huizen met **duurzame warmtebronnen**. Een aardgasloze oplossing ligt echter (nog) voor lang niet iedereen in het verschiet. Tot die tijd is een hybride warmtepomp, vooral op plekken waar geen warmtenetten komen, een uitstekende tussenoplossing.

We willen daarom investeren in het gebruik van **hybride warmtepompen en elektrische doorstroomapparaten**. Dat doen we door geleidelijke aanscherping van installatienormen voor warmte-installaties [IV] en stimulering van de aankoop van de efficiëntste modellen door tijdelijke subsidiëring. Daarmee wordt de hybride warmtepomp op den duur vanzelf de norm en verbruiken we snel fors minder aardgas.

Ook sluiten we bij het nemen van energiebesparende maatregelen en het aanbrengen van duurzame warmteoplossingen zoveel mogelijk aan op natuurlijke momenten, zoals een verhuizing, verbouwing, renovatie of een andere vorm van onderhoud.

8) Gezond en milieuvriendelijk isoleren

Te veel huizen in Nederland kampen met **vocht- en schimmelproblematiek**, en dat is allesbehalve gezond. We moeten voorkomen dat slecht uitgevoerde isolatiemaatregelen resulteren in ongezonde en slecht geventileerde woningen. Daarom krijgen bewoners en eigenaren advies en ondersteuning bij isolatie en goede ventilatie.

Het isoleren van woningen moet kwalitatief hoogwaardig worden uitgevoerd, met behulp van zoveel mogelijk **duurzame, circulaire materialen**. Daarbij bouwen we voort op bestaande pilots om natuur-inclusief te isoleren.

We borgen dit door kwaliteitseisen te stellen aan de bedrijven waar de vouchers kunnen worden ingewisseld of die een aanbod willen doen aan een gebundelde groep woningen, waarbij het belangrijk is dat kleine bedrijven ook hun bijdrage kunnen leveren aan het isoleren van Nederlandse woningen.

9) Haal welstand uit de nee-stand

Vele oudere prachtige woningen in Nederland zijn een monument of onderdeel van een beschermd stadsgezicht. Terecht dat we de schoonheid van onze oude steden en dorpen bewaken, maar het mag **geen blokkade voor slimme ingrepen** betekenen.

Vaak is er technisch ook meer mogelijk dan bekend bij gemeenten en welstandscommissies, bijvoorbeeld bij het plaatsen van HR++-glas. In het kader van het Nationaal Isolatieprogramma worden welstandscommissies uitgedaagd om slimme oplossingen te bedenken en te realiseren die de historische schoonheid bewaren én energie besparen.

10) Maak bestaande subsidieregelingen eenvoudiger en toegankelijker

Van het isoleren van woningen, mits goed uitgevoerd en optimaal vormgegeven, krijg je geen spijt. Je woning wordt comfortabeler, het energieverbruik daalt en de energierekening kan omlaag. Tegelijk geldt dat de prikkel om je huis te isoleren niet voor iedereen groot genoeg is én dat investeren in eerste instantie geld kost.

Zonder eenvoudige toegang tot financiering voor renovatie en isolatie en zonder subsidies zal een isolatieoffensief niet ver dragen. Daarvoor zijn niet alleen nieuwe instrumenten nodig, zoals een voucher, maar moeten **bestaande instrumenten beter en eenvoudiger**. Neem de ISDE. Op dit moment moeten aanvragers van een ISDE-subsidie minimaal twee maatregelen nemen, aan vele voorwaarden voldoen en kan de subsidie pas worden aangevraagd nadat de maatregel is uitgevoerd, waarmee deze regeling in de praktijk vooral aantrekkelijk is voor woningeigenaren met een relatief dikke portemonnee.

De ISDE kan aantrekkelijker worden gemaakt voor bewoners en verenigingen van eigenaren (VvE's) door enerzijds bij het nemen van één isolatiemaatregel reeds subsidie beschikbaar te stellen en anderzijds door het treffen van meerdere maatregelen te belonen met een relatief grotere subsidiebijdrage. Denk hierbij aan 30%, zodat meer woningen betaalbaar verduurzaamd kunnen worden. [V] Minstens zo belangrijk als eenvoudige en aantrekkelijke subsidies, is het makkelijk kunnen regelen van financiering. Bij een verhuizing financiering regelen voor verduurzaming van de nieuwe woning, dat lukt meestal nog wel, maar je bestaande hypotheek uitbreiden is vaak niet eenvoudig en bovendien duur. In het kader van het Nationaal Isolatieprogramma moeten hypotheekadviseurs en -verstrekkers worden uitgedaagd tegen schappelijke voorwaarden en kosten financiering van verduurzaming van de woning mogelijk te maken.

11) Boter bij de vis

Wil het Nationale Isolatieprogramma succesvol zijn, dan zal er jaarlijks minstens **300 miljoen euro bovenop de bestaande ISDE-middelen** moeten worden geïnvesteerd om sneller, slimmer en socialer te gaan isoleren.

Dat kan deels uit de reguliere Rijksbegroting komen, maar deels ook uit Europees geld, bijvoorbeeld door de voor duurzame investeringen geoormerkte 2 miljard van de 5,6 miljard euro uit het Nederlandse deel van het Europese herstelfonds daarvoor te gebruiken. [i]

Woningcorporaties hebben een grote taak bij (de financiering van) het grootschalig isoleren van woningen. Hun opgaven zijn echter groot, omdat we ook van hen vragen dat ze de komende jaren betaalbare woningen bijbouwen en renoveren. Bestaande kaders schieten daarbij tekort, blijkt onder andere uit het rapport over de cumulatieve opgave van woningcorporaties, dat is opgesteld naar aanleiding van de motie Ronnes. [V]

Het is onder andere voor een succesvol Nationaal Isolatieprogramma dan ook onontkoombaar dat de verhuurderheffing wordt geschrapt of verminderd. Verder is het van belang dat de afspraken uit het klimaatakkoord over de energiebelasting doorgang vinden én dat het verlaagde btw-tarief op isolatiewerkzaamheden blijft gehandhaafd.

12) Volhouden!

De benodigde grote inhaalslag bij isolatie en verduurzaming is een zaak van lange adem. De programmatische aanpak in de vorm van een Nationaal Isolatieprogramma moet bewoners, woningeigenaren, bouw- en installatiebedrijven en gemeenten **langdurig zekerheid bieden**.

Alleen dan kunnen ze investeren, mensen opleiden, plannen maken en plannen uitvoeren. We streven naar breed en langdurig politiek commitment en maatschappelijk draagvlak voor dit Isolatiemanifest om de komende decennia **Nederlandse woningen sneller, slimmer en socialer te gaan isoleren**.

[I] Met een label lager dan C. Op papier is voor ruim 34% van de woningvoorraad, ofwel 2,7 miljoen woningen, nog actie vereist om uiteindelijk te komen tot minimaal een energielabel C (https://www.rvo.nl/sites/default/files/2021/01/monitor-energiebesparing-gebouwde-omgeving-2019.pdf, pag. 24).

[II] CE Delft (2020), Voorstellen voor de klimaateconomie, pag. 11. ''In samenspraak met de branche schatten we in dat er momenteel ca. 57.000 tot 72.000 isolatiemaatregelen per jaar worden genomen''

[III] De Tweede Kamer heeft meermaals om een Nationaal Isolatieprogramma gevraagd en daarbij richting gegeven over de invulling. Bijvoorbeeld met de moties Segers/Klaver, Kamerstuk 35570, nr. 26 (https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z16586&did=2020D35908), de motie Grinwis c.s., Kamerstuk 32813, nr. 699 (https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z08622&did=2021D18985) en de motie Beckerman/Grinwis, Kamerstuk 32813, nr. 703 (https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z08627&did=2021D18991).

[IV] Dat is ook in lijn met de recent aangenomen motie Van der Lee/Bontenbal, Kamerstuk 32813, nr. 786, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z13165&did=2021D28189.

[V] Zie voor onderbouwing het onderzoek van DWA: https://www.nvde.nl/wp-content/uploads/2021/08/Rapportage-effect-elektra-DWA.pdf.

[i] Recovery and Resilience Facility, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en. Er ligt in de Tweede Kamer een aangehouden motie Grinwis c.s. met deze strekking, Kamerstuk 32813, nr. 700, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z08623&did=2021D18987.

[VI] Bestedingsruimte en opgaven voor woningbouwcorporaties, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z13549&did=2020D28651